

Postanowienie z dnia 17 stycznia 2006 r.

I PK 143/05

Pełnomocnik powoda może po jego śmierci do czasu zawieszenia postępowania przekształcić powództwo przez zmianę roszczenia o przywrócenie do pracy na żądanie odszkodowania z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania umowy o pracę (art. 96 k.p.c.). Postępowanie podlega wówczas zawieszeniu, a nie umorzeniu i może być podjęte po zgłoszeniu udziału w postępowaniu przez następców prawnych lub spadkobierców pracownika (art. 45 § 1 lub art. 56 § 2 w związku z art. 63¹ § 2 k.p.).

Przewodniczący SSN Beata Gudowska, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Zbigniew Myszka (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 17 stycznia 2006 r. sprawy z powództwa Czesława D. przeciwko PKP Cargo SA w K. o przywrócenie do pracy, na skutek kasacji powoda od postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 24 stycznia 2005 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżone postanowienie w ten sposób, że uchylił postanowienie Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 7 października 2004 r.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach postanowieniem z dnia 24 stycznia 2005 r. oddalił zażalenie wniesione przez pełnomocnika powoda Czesława D. na postanowienie Sądu Rejonowego w Katowicach z dnia 7 października 2004 r. umarzające postępowanie w sprawie o przywrócenie do pracy i wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy w związku ze śmiercią powoda w toku postępowania.

W sprawie tej ustalono, że dnia 26 sierpnia 2003 r. powód skierował pozew przeciwko Polskim Kolejom Państwowym SA Cargo Zakładowi Taboru w K. o przy-

wrócenie do pracy i zasądzenie wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy, w związku z bezprawnym rozwiązaniem bez wypowiedzenia z winy powoda umowy o pracę na czas nieokreślony. W związku ze śmiercią powoda w dniu 14 września 2004 r. w toku postępowania, jego pełnomocnik przedłożył akt zgonu powoda i zmienił dochodzone roszczenie w ten sposób, że wniósł o zasądzenie odszkodowania i zawieszenie postępowania do momentu wstąpienia do sprawy spadkobierców powoda. Sąd Rejonowy oddalił wniosek o zawieszenie postępowania, a następnie postanowieniem z dnia 7 października 2004 r. umorzył postępowanie w sprawie, argumentując, że roszczenie o przywrócenie do pracy ma charakter niemajątkowy, a przeto nie wchodzi w skład spadku i nie podlega dziedziczeniu. Zasądzenie wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy jest uzależnione od podjęcia pracy w wyniku orzeczenia o przywróceniu do pracy, a nie jest możliwe przywrócenie do pracy pracownika, który nie żyje. Niedopuszczalna jest zmiana żądania pozwu po śmierci powoda, co prowadziło do oddalenia wniosku o zawieszenie postępowania oraz do umorzenia postępowania ze względu na zbędność orzekania w sprawie (art. 355 § 1 k.p.c.).

Stanowisko takie podzielił Sąd Okręgowy, który uznał, że postępowanie w sprawie „o niemajątkowe” przywrócenie do pracy dotyczyło „praw nie przechodzących na następców prawnych”, przeto nie może toczyć się z ich udziałem po śmierci powoda. Powołał się przy tym na poglądy Sądu Najwyższego (orzeczenia: z dnia 8 września 1976 r., I PR 129/76, OSNCP 1977 nr 1, poz. 18 i z dnia 13 maja 1988 r., III CZP 34/88, OSPiKA 1989, poz. 142), że roszczenie o przywrócenie do pracy nie przechodzi na spadkobierców, co prowadzi do umorzenia postępowania na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. „z powodu niedopuszczalności wyrokowania”.

W kasacji pełnomocnik powoda podniósł zarzuty naruszenia następujących przepisów postępowania: 1) art. 355 § 1 k.p.c., przez błędne przyjęcie, że wydanie orzeczenia w sprawie stało się niedopuszczalne, 2) art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., przez błędne przyjęcie, że postępowania nie można prowadzić z udziałem następców prawnych zmarłego powoda, 3) art. 477¹ § 1 i 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym w dniu wydania postanowienia, wskutek nieuwzględnienia roszczenia o odszkodowanie, 4) art. 328 § 2 k.p.c. wskutek nieustosunkowania się i nieprzytoczenia podstawy prawnej uznania za niedopuszczalną zmiany żądania pozwu na roszczenie o odszkodowanie, co miało istotny wpływ na wynik postępowania, ponieważ mając na uwadze zgromadzony w sprawie materiał dowodowy zgłoszone przez powoda rosz-

czenie „było zasadne i Sąd zasądziłby na rzecz spadkobierców powoda odszkodowanie”. Zarzucono także niezastosowanie przepisów prawa materialnego - art. 45 § 2 k.p. w związku z art. 56 § 2 k.p. - wskutek nieuwzględnienia alternatywnego roszczenia o odszkodowanie „przysługującego powodowi, wobec niemożliwości realizacji roszczenia zgłoszonego w pozwie”.

W sprawie występują następujące okoliczności uzasadniające rozpoznanie kasacji: 1) istotne zagadnienie prawne, „czy w przypadku śmierci strony (powoda) w postępowaniu wszczętym przez pracownika z roszczeniem o przywrócenie do pracy oraz o zasądzenie wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy na skutek rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia, sąd - na mocy art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. wobec brzmienia art. 477¹ §§ 1 i 2 k.p.c. oraz art. 45 § 2 k.p. w zw. z art. 56 § 2 k.p. powinien zawiesić postępowanie wobec istnienia przechodzącego na spadkobierców roszczenia o odszkodowanie, czy też umorzyć postępowanie na mocy art. 355 § 1 k.p.c. wobec niedopuszczalności wyrokowania”, 2) potrzeba dokonania wykładni przepisu art. 45 § 2 k.p. w zakresie znaczenia użytego w nim pojęcia niemożliwości przywrócenia do pracy, które obejmuje również śmierć powoda w toku postępowania, co powinno prowadzić do zasądzenia alternatywnego roszczenia odszkodowawczego „pomimo braku jego formalnego zgłoszenia przez powoda”, 3) potrzeba wykładni art. 96 k.p.c. „co do zakresu czynności pełnomocnika, a mianowicie czy w ramach czynności procesowych zmierzających do zawieszenia postępowania, pełnomocnik może skutecznie zgłosić roszczenie o odszkodowanie za niezgodne z prawem rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia, które jako roszczenie wchodzące w skład spadku uzasadnia zawieszenie postępowania w trybie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.”. Dopuszczalne są wszelkie działania pełnomocnika podjęte po śmierci mocodawcy, w tym zgłoszenie alternatywnego roszczenia odszkodowawczego, które zmierzało bezpośrednio do zawieszenia postępowania. Roszczenie odszkodowawcze wchodzi w skład spadku po pracowniku, który zmarł przed wydaniem w tym przedmiocie orzeczenia przez organ powołany do rozstrzygnięcia sporów ze stosunku pracy (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 25 lipca 1985 r., III PZP 27/85, OSNCP 1986 nr 3, por. 27). W konsekwencji pełnomocnik powoda wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach oraz o przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona. Wprawdzie w rozpoznawanej sprawie powód dochodził wyłącznie roszczenia o przywrócenie do pracy i zasądzenie wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy, ale po śmierci powoda w toku postępowania jego pełnomocnik zgłosił alternatywne roszczenie odszkodowawcze i wniósł o zawieszenie postępowania do czasu wskazania następców prawnych powoda. Skuteczność takich działań podlega rozeznaniu na gruncie art. 96 k.p.c., który stanowi, że pełnomocnictwo procesowe wygasa, między innymi, w razie śmierci strony, jednakże pełnomocnik procesowy działa aż do czasu zawieszenia postępowania. Zasadniczym celem dalszego koniecznego działania pełnomocnika procesowego po śmierci mocodawcy jest zawieszenie postępowania, co oznacza, że pełnomocnictwo procesowe wygasa wprawdzie z chwilą śmierci mocodawcy, ale z mocy szczególnego upoważnienia ustawowego zawartego w art. 96 zdaniu drugim k.p.c. skuteczne są czynności pełnomocnika podejmowane od chwili śmierci mocodawcy aż do czasu zawieszenia postępowania. To ustawowe umocowanie do dalszego działania pełnomocnika procesowego po śmierci mocodawcy nie ogranicza zakresu przedmiotowego dalszej reprezentacji procesowej, która jednak może obejmować czynności procesowe zmierzające jedynie do zawieszenia postępowania. W doktrynie na ogół przyjmuje się, że dla osiągnięcia tego celu (zawieszenia postępowania) pełnomocnik procesowy działa dalej z woli ustawodawcy jako osoba wykonująca zawód zaufania publicznego, która podejmuje działania w interesie nieujawnionych następców prawnych zmarłego mocodawcy, chociaż nie ma prawnego statusu ich pełnomocnika procesowego.

Ponadto należy zważyć, że śmierć strony jest co do zasady zdarzeniem prowadzącym do zawieszenia postępowania z urzędu (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.), co oznacza, że śmierć strony może prowadzić do umorzenia postępowania tylko wówczas, gdy z tej przyczyny wydanie wyroku staje się zbędne lub niedopuszczalne (art. 355 § 1 *in fine* k.p.c.). Prowadzi to do wniosku, że błędne jest umorzenie postępowania z powodu śmierci strony, jeżeli pełnomocnik procesowy podejmuje uprawnione działania, na gruncie ustawowego umocowania z art. 96 zdanie drugie k.p.c., zmierzające do zawieszenia postępowania do czasu zgłoszenia się następców prawnych zmarłej strony.

Kwestia skuteczności zmiany roszczenia o przywrócenie do pracy i wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy na roszczenie odszkodowawcze, dokonanej przez pełnomocnika, zmarłego w toku procesu pracownika (powoda), w celu zawie-

szenia postępowania do czasu wskazania następców prawnych wymaga dodatkowego odniesienia się do regulacji art. 174 § 2 k.p.c., który stanowi, że w razie śmierci strony zawieszenie postępowania ma skutek od chwili tego zdarzenia. Oznacza to, że po śmierci mocodawcy pełnomocnik procesowy nie może dokonywać żadnych innych czynności procesowych z wyjątkiem tych, które zmierzają do zawieszenia postępowania. W ocenie Sądu Najwyższego, skuteczność dokonanej zmiany dochodzonego żądania pracownika przywrócenia do pracy na roszczenie odszkodowawcze, przysługujące jego ustawowo wskazanym następcom prawnym lub spadkobiercom (art. 63¹ § 2 k.p.), wynika nie tylko z ustawowego umocowania pełnomocnika procesowego do podejmowania czynności zmierzających do zawieszenia postępowania (art. 96 zdanie drugie k.p.c.), ale również z alternatywnej natury prawnej pracowniczych roszczeń z tytułu sprzecznego z prawem lub nieuzasadnionego rozwiązania stosunku pracy przez pracodawcę, które w razie ustalenia niemożliwości uwzględnienia żądania przywrócenia pracownika do pracy, co nie podlega kwestii w razie śmierci pracownika, obliuguje sąd pracy do wydania orzeczenia odszkodowawczego (art. 45 § 2 i art. 56 § 2 k.p.) na rzecz jego następców prawnych lub spadkobierców (art. 63¹ k.p.). Ważne jest to, że alternatywne roszczenie odszkodowawcze powstaje za życia pracownika w związku i z tytułu sprzecznego z prawem lub nieuzasadnionego rozwiązania stosunku pracy przez pracodawcę. Dochodzone roszczenia służą naprawieniu szkody wyrażającej się w niezyskiwaniu przez pracownika wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy wskutek jej bezprawnego pozbawienia przez pracodawcę. Jeżeli zważyć, że świadczenia ze stosunku pracy służą na ogół nie tylko pracownikowi, ale także zaspokajaniu potrzeb jego najbliższej rodziny, to nie mogą być one kwalifikowane jako prawa o charakterze ściśle osobistym, które przysługują wyłącznie pracownikowi. Przeciwnie, kontekst prawny i funkcjonalny pracowniczych roszczeń zgłaszanych w związku z bezprawnym lub nieuzasadnionym rozwiązaniem stosunku pracy, które zabezpieczają także potrzeby członków rodziny pracownika, prowadzi do wniosku, że roszczenia zmierzające do realizacji takich praw majątkowych przechodzą po śmierci pracownika na ustawowo wskazany krąg najbliższych członków jego rodziny, a w razie braku takich osób na innych spadkobierców (art. 63¹ § 2 k.p.). Oznacza to, że w razie śmierci pracownika, który wystąpił z roszczeniem o przywrócenie do pracy na podstawie art. 45 § 1 k.p., bądź art. 56 § 1 k.p., a następnie zmarł w toku postępowania, sąd pracy - ze względu na niemożliwość uwzględnienia takiego żądania - orzeka o odszkodowaniu na rzecz następców

prawnych lub spadkobierców zmarłego, którzy zgłosili udział w postępowaniu (art. 45 § 2 lub art. 56 § 2 k.p. w związku z art. 63¹ § 2 k.p.).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji.

=====